

Міжнародне право

УДК 341

**Антонов Микита Валерійович**

*студент міжнародно-правового факультету*

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

**Антонов Никита Валерьевич**

*студент международно-правового факультета*

*Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого*

**Antonov Nikita**

*Student of the International Law Faculty*

*Yaroslav Mudryi National Law University*

***Науковий керівник:***

**Чевичалова Жанна В’ячеславівна**

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

***Научный руководитель:***

**Чевичалова Жанна Вячеславовна**

*кандидат юридических наук,*

*доцент кафедры международного права*

*Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

***Scientific director:***

**Chevychalova Zhanna**

*PhD in Legal Studies,*

*Associate Professor of the International Law Department*

*Yaroslav Mudryi National Law University*

## **ОГЛЯД ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ У СПРАВАХ ПРО ЗАБОРОНУ ДИСКРИМІНАЦІЇ**

**ОБЗОР ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ  
ЧЕЛОВЕКА ПО ДЕЛАМ О ЗАПРЕТЕ ДИСКРИМИНАЦИИ  
GENERAL REVIEW OF THE PRACTICE OF THE EUROPEAN  
COURT OF HUMAN RIGHTS IN CASES CONCERNING  
DISCRIMINATION**

*Анотація.* У статті автор розглядає положення Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколу № 12 до конвенції про заборону дискримінації. Аналізується практика Європейського Суду з прав людини про застосування цих положень. З'ясовується питання про стандарт доведення та тягар доведення у справах щодо дискримінації, а також можливість впровадження державами політики позитивної дискримінації.

**Ключові слова:** Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський Суд з прав людини, дискримінація.

*Аннотация.* В статье автор рассматривает положения Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод и Протокола № 12 к Конвенции о запрете дискриминации. Анализируется практика Европейского Суда по правам человека о применении этих положений. Выясняется вопрос стандарта доказывания и бремени доказывания по делам о дискриминации, а также возможность внедрения государствами политики позитивной дискриминации.

**Ключевые слова:** Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский Суд по правам человека, дискриминация.

*Summary.* In this article the author considers provisions of the European Convention on Human Rights and the Protocol № 12 to the Convention concerning discrimination. He analyzes practice of the European Court of Human Rights on application of those provisions. The article draws attention to

*the standard of proof and the burden of proof in cases of discrimination, and also considers the possibility of States to implement policy of positive discrimination.*

**Key words:** *European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, discrimination.*

**Постановка проблеми.** Кожного дня Україна наближається ближче до загальноєвропейського правового простору. Вона проводить політику імплементації у національне законодавство європейських цінностей та стандартів, серед таких визначальне місце посідає заборона та протидія дискримінації. Оскільки відповідно до ст. 17 Закону України “Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” суди України повинні при розгляді справ враховувати практику Європейського Суду з прав людини (далі – Суд), важливим є правильність застосування положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та Протоколу № 12 до Конвенції, та адаптація українського законодавства до їх положень та практики Суду.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останнім часом посилилась увага з боку наукової спільноти до проблематики протидії дискримінації, з’явилися фахові наукові публікації, однак розгляд питання недискримінації в практиці Суду не отримав достатнього розвитку у працях вітчизняних науковців. Разом з тим окремі аспекти все ж таки були висвітлені в працях таких відомих науковців, як Г. Христова, О. Панкевич, І. Яковець, М. Варламова та інші.

**Формулювання цілей статті.** В контексті запровадження в національне законодавство України європейських цінностей та стандартів великого значення набуває аналіз практики Суду щодо застосування відповідних положень Конвенції та Протоколу № 12 Конвенції.

**Викладення основного матеріалу.** Конвенція займає провідне місце у механізмі протидії дискримінації в межах держав-учасниць Ради Європи. Відповідно до ст. 14 Конвенції, користування правами та свободами, які визнані у Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою [1].

Як зазначив Суд у справі *Belgian Linguistics* (1968), ця стаття не створює додаткових прав, не має самостійного характеру та не передбачає самостійного застосування. Вона закріплює, що права передбачені ст.ст. 2-13 Конвенції повинні базуватися на принципі недискримінації, оскільки заборона дискримінації становить невід'ємну частину цих статей [2]. При цьому, ст. 14 Конвенції має автономне значення. Хоча заявник не може посилатися виключно на порушення цієї статті, вона може бути окремим предметом порушення [3].

Після прийняття Протоколу № 12 до Конвенції в системі захисту прав людини в межах Ради Європи було закріплено загальну заборону дискримінації. Відповідно до ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції, здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад, за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження або за іншою ознакою. Ніхто не може бути дискримінований будь-яким органом державної влади за будь-якою ознакою [4]. Суд у справі *Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzegovina* (2009) звернув увагу на те, що цей договір має ширшу сферу застосування ніж Конвенція, оскільки поширюється не лише на права, передбачені в Конвенції, а на будь-які права передбачені законом [5]. Як зазначено у

Пояснювальній доповіді Ради Європи до Протоколу №12 до Конвенції, він застосовується не лише щодо дій державних органів, але і у відносинах між приватними особами. Прикладом може бути свавільна відмова у працевлаштуванні, відмова у наданні доступу до медичних або комунальних послуг [6].

У справах про дискримінацію Суд використовує стандарт доведення "поза розумним сумнівом". Так, наприклад, справа *Anguelova v. Bulgaria* (2002) стосувалася сина заявниці який помер знаходячись у поліції. Суд у своєму рішенні зазначив, що заява заявниці про те, що її син зазнав тортур через етнічне походження не може бути підтримана, оскільки немає можливості зробити поза розумним сумнівом висновок про те, що факти завдання тортур, смерті та відсутність їх серйозного розслідування були вмотивовані етнічними упередженнями [7].

У справі *Nachova and Others v. Bulgaria* (2004) заявники намагались оскаржити стандарт доведення "поза розумним сумнівом", оскільки його надзвичайно важко виконати. Суд відхилив заперечення заявників та підтвердив цей стандарт, але зазначив, що доказ може впливати із факту співіснування сильних, чітких та погоджених припущень або аналогічних неспростовних презумпцій факту [8]. У справі *Mižigárová v. Slovakia* (2010) заявник спирався на доповіді органів ООН та міжнародних недержавних організацій у якості доказу розповсюдженої практики жорстокого поводження поліції з особами ромського походження. Незважаючи, на свою попередню позицію у справі *Nachova and Others v. Bulgaria* (2004), Суд відмовився визнавати ці докази достатньою доказовою основою для висновку про те, що в основі ставлення до заявників були мотиви расизму [9].

В справі *D.H. v. Czech Republic* (2007) Суд виклав свою позицію щодо тягаря доведення у справах про наявність непрямой дискримінації. Він одночасно лежить на заявнику та державі-відповідачі. Якщо заявник

робить спростовне припущення, що вплив певного заходу або практики є дискримінаційним, тягар доведення переходить на державу-відповідача. В такому випадку саме вона повинна продемонструвати, що відмінність у ставленні до заявника була виправданою. Спростовне припущення може бути визнане Судом, якщо статистичні дані, якими заявник намагається довести наявність певного факту, під час критичного аналізу довели свою надійність, значущість та є достатніми, щоб становити докази *prima facie* [10].

Щодо позитивної дискримінації, то практика Суду та позиція Ради Європи виходять з визнання, що право має враховувати відмінності між людьми. Наприклад, у справі *Chapman v. The United Kingdom* (2001), Суд зазначив, що уразливість циганів вимагає особливої уваги до їхніх потреб та їх власного територіального укладу, як у рамках нормативної бази з питань упорядкування території, так і при прийнятті рішень у конкретних випадках [11]. Позитивна дискримінація передбачає можливість застосування позитивних дій (юридичних заходів), які спрямовані на усунення дисбалансу між можливостями різних груп (наприклад, дітей, жінок, національних меншин, корінних народів) реалізовувати права на одному рівні з іншими групами. При цьому, Суд та Рада Європи демонструють обережність у питаннях обов'язку держав щодо вживання позитивних дій і залишають це питання на розсуд держав. Так, Преамбула Протоколу № 12 до Конвенції підтверджує, що принцип недискримінації не стоїть на заваді Державам-учасницям вживати заходів для сприяння повній та реальній рівності, якщо ці заходи є об'єктивно й обґрунтовано виправданими [4].

**Висновки.** Принцип заборони дискримінації є основоположним принципом права, який виступає фундаментом європейського та міжнародного права у сфері захисту прав людини. Він підлягає застосуванню у випадках обмежень у визнанні, реалізації або

користування будь-якими правами і свободами в будь-якій формі, якщо такі обмеження ґрунтуються на дискримінаційній підставі. Ст. 14 Конвенції забезпечує недискримінацію при здійсненні прав, які гарантовані ст.ст. 2-13 Конвенції. Протокол № 12 до Конвенції значно розширив цей принцип заборонивши дискримінацію при здійсненні будь-якого передбаченого національним законодавством права, що істотно розширило сферу його дії. Загальний стандарт доведення у справах про дискримінацію визначається формулою “поза розумним сумнівом”. Тягар доведення має подвійний характер, оскільки покладається одночасно на заявника та на державу-відповідача. Позитивна дискримінація може забезпечуватися тимчасовими винятковими заходами, які застосовуються державою для досягнення конкретної мети у конкретній сфері суспільних відносин. Однак їх запровадження не може вважатись позитивним обов’язком держави, невиконання якого передбачає можливість судового оскарження.

### **Література**

1. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод): міжнародний договір від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення: 25.11.2018).
2. Case “Relating to Certain Aspects of the Laws on the Use of Languages in Education in Belgium” (Belgian Linguistics), Applications Nos. 1474/62; 1677/62; 1691/62; 1769/63; 1994/63; 2126/64, 23 July 1968 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57525> (дата звернення: 25.11.2018).
3. Case of Rasmussen v. Denmark, Application No. 8777/79, 28 November 1984 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57563> (дата звернення: 25.11.2018).

4. Протокол № 12 до Європейської конвенції з прав людини (Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод): міжнародний договір від 04.11.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_537](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_537) (дата звернення: 25.11.2018).
5. Case of Sejdic and Finci v. Bosnia and Herzegovina, Applications Nos. 27996/06; 34836/06, 22 December 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96491> (дата звернення: 25.11.2018).
6. Explanatory Report to the Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800cce48> (дата звернення: 25.11.2018).
7. Case of Anguelova v. Bulgaria, Application No. 38361/97, 13 June 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60505> (дата звернення: 25.11.2018).
8. Case of Nachova and Others v. Bulgaria, Applications Nos. 43577/98; 43579/98, 26 February 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69630> (дата звернення: 25.11.2018).
9. Case of Mižigárová v. Slovakia, Application No. 74832/01, 14 December 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102279> (дата звернення: 25.11.2018).
10. Case of D.H. and Others v. Czech Republic, Application No. 57325/00, 13 November 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256> (дата звернення: 25.11.2018).
11. Case of Chapman v. The United Kingdom, Application No. 27238/95, 18 January 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59154> (дата звернення: 25.11.2018).